

Sivistyskunta tulevaisuudessa

Oulu 10.10.2018

Opetusneuvos

Aija Rinkinen

Yleissivistävän koulutuksen ja varhaiskasvatuksen osasto

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Puheenvuoron sisältö

- Tulevaisuus
- Kokonaiskuva
- Yhteistyön merkitys
- Vuoropuhelu

Rakenne:

1. ministeriön näkökulma
2. johjajuus
3. oman tutkimuksen näkökulma

Ministeriön näkökulma

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Undervisnings- och kulturministeriet

Tulevaisuuden maailma ja proaktiivisuus

- Emme ehkä tiedä tulevaisuudesta, mutta haluamme kuitenkin itse vaikuttaa millainen siitä tulee
- Olemme proaktiivisia emmekä vain reagoi muiden tekemiin linjauksiin
- Näin toimien voimme vaikuttaa siihen, millaiseksi koulutus osana tulevaisuutta kehittyy, ja jopa siihen millaiseksi koulutus maailmaa muuttaa.
- Tulevaisuustutkimus katsoo asioita skenaarioiden kautta, meidän skenaariomme voisi olla toivottavan tulevaisuuden skenaario jota kohden pyrimme.

Toivottava mahdollinen tulevaisuus

- Normit
- Strategiat, selvitykset, katsaukset, suositukset
- Valtion tarpeet
- Paikalliset tarpeet
- Jatkuva kehittäminen
- Johtajuuden merkitys
- Ristipainetta ja tasapainoilua

OKM Tulevaisuuskatsaus 2018

- Tulevaisuuskatsauksissa ministeriöt kuvaavat Suomen keskeisimpiä kysymyksiä tulevina vuosina. Tavoitteena on tuottaa tietoa
 - yhteiskunnalliseen keskusteluun
 - tulevien vaalien pohjaksi
 - hallitusneuvottelujen pohjaksi
- OKM uskoo, että tulevaisuudessakin Suomen menestys perustuu **tietoon, luovuuteen ja osaamiseen**
- Tärkeimpiä haasteita: osaamisen varmistaminen (mm. koulutus- ja osaamistason nostaminen), eriarvoistumisen pysäyttäminen sekä osallisuuden vahvistaminen
- http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160903/21_TUKA_OKM_WEB.pdf?sequence=8&isAllowed=y

Nostoja tulevaisuuskatsauksesta

- **Varhaiskasvatus:** perusta lapsen myöhemmälle oppimiselle, siihen panostaminen on yhteiskunnallisesti vaikuttavaa.
- **Eriarvoisuus ja syrjäytymisriski:** voidaan vähentää varhaisella puuttumisella ja tukemalla erityisesti heikoimmassa asemassa olevia lapsia ja perheitä.
- **Koulutuksen tasa-arvo:** kaikilla tulee olla mahdollisuus kehittää osaamistaan ja kykyjään, yltää omaan parhaaseensa ja elää merkityksellistä elämää.
- **Harrastusmahdollisuudet sekä kulttuurin ja liikunnan palvelut:** tuodaan kaikkien ulottuville, hyödynnetään niiden mahdollisuuksia alueiden vetovoiman ja ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi.
- **Tietovarantojen hyödyntäminen ja palvelujen kehittäminen eettisesti kestävällä tavalla datan ja tiedon lisääntyessä:** tiedon arvon kasvattaminen, tietoon pohjautuvat innovaatiot, tietopoliittisilla linjauksilla ja toimenpiteillä tuetaan aktiivista kansalaisuutta ja edistetään demokratiaa.

Hallituksen tulevaisuusselonteko 2017-2018

- Hallitus antaa kerran vaalikaudessa eduskunnalle yhteiskunnan pitkän ajan valintoja käsittelevän tulevaisuusselonteon. Kunkin selonteon aihepiiri on rajattu politiikkapäätösten kannalta keskeisiin strategisiin kysymyksiin 10–20 vuoden ajanjaksolla.
- Selonteon käsittelyyn osallistuu hallituksen ohella eduskunta, ja se tarjoaa aineksia myös laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun.
- Etsitään vastauksia laajoihin työn tekemisen tulevaisuutta luotaaviin kysymyksiin. Tuottaa tietoa työn muutoksen merkityksestä ja siitä, miten Suomi voi menestyksekkäästi sopeutua muutokseen.
- 1. osa Jaettu ymmärrys työn murroksesta valmistui 8.6.2017. Sen teemana on työn murros ja suomalaisen työn tulevaisuus.
- http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80036/13_17_tulevaisuusselonteko_osa1_FI.pdf
- Toisen osan tavoitteena on muodostaa näkemys ratkaisuista, joita tarvitaan, jotta Suomi ja suomalainen työ menestyvät tulevaisuudessa (2018).

Nostoja tulevaisuusselonteosta

- Vastauksia laajoihin työn tekemisen tulevaisuutta luotaaviin kysymyksiin. Tietoa työn muutoksen merkityksestä.
- Tulevaisuuden työtä luonnehtii moninaisuus ja pitkään jatkuva muutos.
- Nostaa esiin tulevaisuuden yhteiskuntapoliittisia kysymyksiä ja mahdollisuuksia, joihin tulee tarttua jo nyt.
- Työn murros on kenties Suomen suurin haaste, eikä siihen ole olemassa yhtä selkeää ratkaisua.
 - kyseenalaistaa perinteisen työn ja toimeentulon yhteyden ja sitä tukevat yhteiskunnalliset järjestelyt ja turvaverkot
 - antaa mahdollisuuksia uudennaisille organisoitumisen ja itsensä työllistämisen muodoille
 - muuttaa veropohjaa ja sosiaaliturvajärjestelmämme asiakaspohjaa
 - **osaamiseen**, lainsäädäntöön sekä ammattiyhdistysliikkeen ja edunvalvonnan rooliin kohdistuu uudistamisaineita
 - teknologian edistyminen kohtelee erityyppisiä tehtäviä eri tavalla ja eri tahtiin ja työn tekijöillä on hyvin erilaisia resursseja, työtä ja työmarkkinoita uhkaa eriarvoistuminen.

Osaamisen yhteys työn murrokseen

- Osaaminen, koulutus ja uuden oppiminen ovat keinoja työn murroksesta selviämiseksi.
- Jatkuva oppiminen sekä osaamisen jatkuva päivittäminen.
- Opiskelu tulee yhä enemmän osaksi työtä ja pirstoutuu pienemmiksi kokonaisuuksiksi.
- Työn, opiskelun, vapaa-ajan ja muun elämän rajat hämärtyvät.
- Tuttu pääviesti on, että osaamista on jatkuvasti kehitettävä ja opittava uutta.
- Tulevaisuuden osaamistarpeet liittyvät erityisesti ns. ei-kognitiivisiin taitoihin tai metataitoihin (kuten kykyyn oppia uusia aihealueita, hallita omaa ajankäyttöä, tunnistaa oleellinen ja ajatella kriittisesti).
- Osaaminen on tunnistetusti paras turva epävarman tulevaisuuden kanssa luoviessa.

Maakuntauudistus

- Esityksen mukaan vuonna 2020 sote-palvelut siirtyvät maakunnille ja sivistys- ja opetustoimi jää kuntiin.
- Jakaa järjestämisvastuun lasten, nuorten ja perheiden palveluista kunnan sivistystoimen ja maakunnan sosiaali- ja terveystoimen kesken.
- Jako ei saa heikentää palvelujen saatavuutta.
- Kunnat ja maakunnat yhdessä huolehtivat siitä, että lapset, nuoret ja perheet saavat tarvitsemansa palvelut oikeaan aikaan, ja tarvittava tieto kulkee sivistystoimen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen välillä.
- Uudistukset muuttavat organisaatioiden vastuita ja tehtäviä, jolloin syntyy uusia yhdyspintoja ja verkostoja.

Yhdyspintaselvitys

- Tarvitaan yhteistyön rakenteita, vuoropuhelun foorumeita sekä yhteisesti sovittuja toimintamuotoja.
- Selvityshenkilöt ovat kartoittaneet sivistys- ja sote-palveluiden yhdyspintoja ja tehneet 39 ehdotusta, joilla lapsi- ja perhelähtöisyys palveluissa varmistetaan.
- Esitykset koottiin viideksi kokonaisuudeksi:
 - 1) Johtamisen rakenteet ja ohjaus
 - 2) Tieto ja innovaatiot
 - 3) Osaaminen
 - 4) Palvelujen kehittäminen
 - 5) esitys selvitysmiesten esitysten jalkauttamisesta
- Lopussa toimivia esimerkkejä yhdyspinnoilta.
- http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160555/LAPE-loppuraportti_FINAL.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Yhdyspintaselvityksen suositukset

- Jokaiseen maakuntaan muodostetaan maakunnan ja kuntien yhteinen **LAPE-yhteistyöryhmä** viimeistään vuoden 2019 aikana
- Valtuustokausien alussa laadittaviin lakisääteisiin kuntien ja maakunnan strategioihin valmistellaan sisällytettäväksi yhteinen **palvelu- ja hyvinvointilupaus**
- Maakunnan ja jokaisen kunnan on suositeltavaa tehdä yhteinen **LAPE-sopimus**, jossa käydään konkreettisesti läpi maakunnan ja kunkin kunnan väliset keskeisimmät yhteistyö-, työnjako- ja resurssikysymykset.
- Kuntien ja maakuntien tulee yhteistyönä kartoittaa maakunta- ja sote-uudistukseen liittyvät tilatarpeiden muutokset ja luoda yhteinen **tilastrategia**
- Kuntaliitto ja OKM sekä STM keräävät hyviä kokemuksia uusista neuvola-, päiväkot- ja koulu kirjastokonsepteista, joita voitaisiin hyödyntää tulevaisuuden kiinteistöjen suunnittelussa.

Tulevaisuuden kunta -hanke

- Määritellään parlamentaarisen valmistelun pohjalta visio tulevaisuuden kunnasta vuonna 2030.
- Määritellään myös kuntien rooli, tehtävät ja asema suhteessa perustettaviin maakuntiin.
- Painopisteenä on kunnan rooli hyvinvoinnin, elinvoiman, yrittäjyyden ja työllisyyden edistäjänä sekä kuntademokratian näkökulma.
- Kartoitetaan ja valmistellaan tarvittavat lainsäädäntömuutokset ja pitkän aikavälin kuntapolitiikan muutostarpeet.
- Parlamentaarisen työryhmän puheenjohtajana toimii kunta- ja uudistusministeri Anu Vehviläinen.
- Lisäksi hankkeelle on asetettu asiantuntijatyöryhmä.

Tulevaisuuden kunnan skenaariot ja visiot 2030

Parlamentaarisen työryhmän väliraportti tulevaisuuden kunnasta.

- Kunnan perustehtävinä säilyvät väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, eriarvoisuuden vähentäminen ja terveyserojen kaventaminen.
- Hyvinvoinnin edistämisessä kunnan rooli pysyy merkittävänä. Tehtävä on laaja-alainen ja edellyttää poikkihallinnollista yhteistyötä mm. sosiaali- ja terveyspalveluista vastaavien maakuntien ja palvelutuottajien kanssa.
- Sivistyspalvelut edistävät osaltaan asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia. Sivistyssektori onkin tulevaisuuden kunnan keskeinen toimiala.
- Toimivan koulutuspolitiikan ja –järjestelmän merkitys kasvaa paikallisesti ja alueellisesti. Tasa-arvoinen koulutus, kasvatus, opetus ja harrastusmahdollisuudet korostuvat.
- Kunnat järjestävät edelleen kirjasto-, kulttuuri-, taide-, liikunta-, nuoriso- ja vapaa-aikapalveluja.
- <http://verkkojulkaisut.vm.fi/zine/119/cover>

Muistio sote- ja maakuntaudistuksen vaikutuksista kuntiin

Tulevaisuuden kunta – asiantuntijaryhmä, vaikutukset sivistyspalveluihin

- Varhaiskasvatusta, opetusta ja koulutusta sekä kirjasto-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluja tuotetaan jatkossakin mahdollisimman lähellä kuntalaisia joko kunnan omana toimintana, yhteistyössä kuntien ja alueellisten toimijoiden kesken tai hyödyntäen kumppanuuksia myös yritysten ja muiden yhteisöjen kanssa.
- Kouluterveydenhoito on siirtymässä maakuntiin ja ns. muu yhteisöllinen oppilashuolto sekä psykologit ja kuraattorit jäisivät kuntiin.
- Tulee luoda toimiva yhteistyö maakuntien kanssa opiskelijahuollon, sosiaalihuollon, lastensuojelun, neuvolan ja muun terveydenhuollon kanssa niin, että palvelujen saatavuus turvataan.

https://vm.fi/documents/10623/2287526/Raportin+taittoversio_06022017_final.pdf/b2a0a45c-87e4-4732-bf92-4c017d979648/Raportin+taittoversio_06022017_final.pdf.pdf

Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta 2018

Tulevaisuuden kunta asiantuntijatyöryhmä

- Useat ihmiset jakavat aikansa yhä enemmän koti- ja kesäasunto-paikkakunnan välillä.
- Myös erilaiset työskentelyn joustot ja digitalisaation kehitys vaikuttavat kansalaisten asumiseen ja oleskeluun eri paikkakunnilla.
- Tulevaisuuden kunnan rooli voi kuntalaisen näkökulmasta olla sellainen, että omaksi kunnaksi koetaan useampia paikkakuntia.
- Suomalainen kaksoiskuntalaisuus on nykyään monipaikkaisuutta.
- https://vm.fi/documents/10623/6391674/03+2018+VM+Kaksoiskuntaselvitys_160118.pdf/20940e5a-3b64-42a5-b895-5e7c32528792/03+2018+VM+Kaksoiskuntaselvitys_160118.pdf.pdf

Nostoja kaksoiskuntaselvityksestä

- Kunnan toimintatapojen ja prosessien kehittäminen ihmislähtöiseen, osallistavaan ja joustavaan suuntaan on hyödyksi sekä vakituisille asukkaille että kunnassa tilapäisesti asuville.
- Kuntia tulee kannustaa luovaan ajatteluun ja muuttamaan vakiintuneita toimintatapojaan monipaikkaisuuden edistämiseksi.
- Kunnat voivat ottaa kaikki kiinnostuneet mukaan toiminnan ja palvelujen kehittämiseen kunnassa oleskelevien ehdoilla ja matalalla kynnyksellä.
- Kunnat voivat tarjota kunnassa oleskeleville henkilöille mahdollisuuksia ja keinoja vaikuttaa ja kertoa mielipiteitään.
- Osallisuuden kehittämislle nykyainsäädäntö ei aseta esteitä.

Ministerien kirje kunnille

- Perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko ja opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen lähettivät maakuntien muutosjohtajille sekä kuntien perusturva- ja sivistystoimen johtajille kirjeen, jossa he kehottavat kuntia ja tulevia maakuntia yhteistyöhön lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin, terveyden ja oppimisen edistämiseksi.
- Ministerit toivovat, että ryhdyttäisiin toimiin tulevien maakuntien ja niiden alueella olevien kuntien yhteistyön rakenteiden ja toimintamuotojen vakiinnuttamiseksi.
- Yhteistyötä tarvitaan myös järjestöjen ja seurakuntien kanssa.
- Jokaisen maakunnan alueella olisi hyvä perehtyä maakunta- ja sote-muutosjohtajien sekä kuntien sivistys- ja perusturvajohtajien yhteisessä kokoontumisessa yhdyspintaselvityksen ehdotuksiin.
- <https://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/5721501/Saarikko+%2B+GrahnLaasonen+kirje+maakuntiin.pdf/3c1dcd97-0f29-4efb-8d1f-d4603f9f3b0f/Saarikko+%2B+GrahnLaasonen+kirje+maakuntiin.pdf.pdf>

Sivistyskunta

- Sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen kuntien lakisääteiset tehtävät muodostuvat pääasiassa opetus- ja kulttuuritoimen toimialan palveluista (varhaiskasvatus, perusopetus, lukio, ammatillinen koulutus, vapaa sivistystyö, taide ja kulttuuri, yleiset kirjastot, liikunta ja nuorisotyö).
- Opetus- ja kulttuuritoimen palveluista tulee kuntien suurin toimiala.
- Tulevaisuuden sivistyskunnissa keskiössä ovat lapset ja nuoret.
- Sivistys- ja hyvinvointipalvelut ovat tulevaisuuden kunnan elinvoiman ja vetovoimaisuuden tekijöitä.

LAPE-Akatemia ja muutosagentit

- Vuoden 2018 aikana käynnistetään maakunnalliset LAPE-Akatemiat.
- 2018–2020 toteutettavat koulutukset tukevat eri toimijoiden yhteistä kokonaiskuvaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin johtamisesta uudessa toimintaympäristössä
- Jokaisessa maakunnassa toimii kärkihankkeen oma muutosagentti.
- Muutosagentin tärkein tehtävä on edistää ja koordinoida hankkeen tavoitteiden toteutumista tulevassa maakunnassa.
- <https://stm.fi/lapsi-ja-perhepalvelut/muutosagentit>

Lakiuudistukset sekä valtakunnalliset kehittämishankkeet

- Varhaiskasvatuslaki <https://minedu.fi/uusivarhaiskasvatuslaki>
- Lukiolaki ja Uusi lukio <https://minedu.fi/uusilukio>
- Peruskoulufoorumi <https://minedu.fi/peruskoulufoorumi>
- Opettajankoulutusfoorumi <https://minedu.fi/opettajankoulutusfoorumi>
- Kielikokeilut <https://minedu.fi/kielikokeilut>
- Liikkuva koulu <https://minedu.fi/liikkuvakoulu>
- Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma <https://minedu.fi/lape>
- Lapsistrategia 2040 <https://minedu.fi/lapsistrategia>
- Lukutaitofoorumi
- Harrastuspassi

... jatkuu

- Ammatillisen koulutuksen reformi <https://minedu.fi/amisreformi>
- Korkeakoulutuksen kehittäminen <https://minedu.fi/korkeakoulutuksen-karkihanke>
- Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus <https://minedu.fi/taidejakulttuuri>
- Kulttuurin valtionosuusjärjestelmän uudistus <https://minedu.fi/kulttuurivos>
- Nuorisotakuu <https://minedu.fi/nuorisotakuu>
- Yrittäjyyskoulutus ja –kasvatus <https://minedu.fi/yrittajyyskoulutus-ja-kasvatus>
- Valtionavustusten digitalisointi <https://minedu.fi/valtionavustusten-digitalisointi>

Johtajuus

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Undervisnings- och kulturministeriet

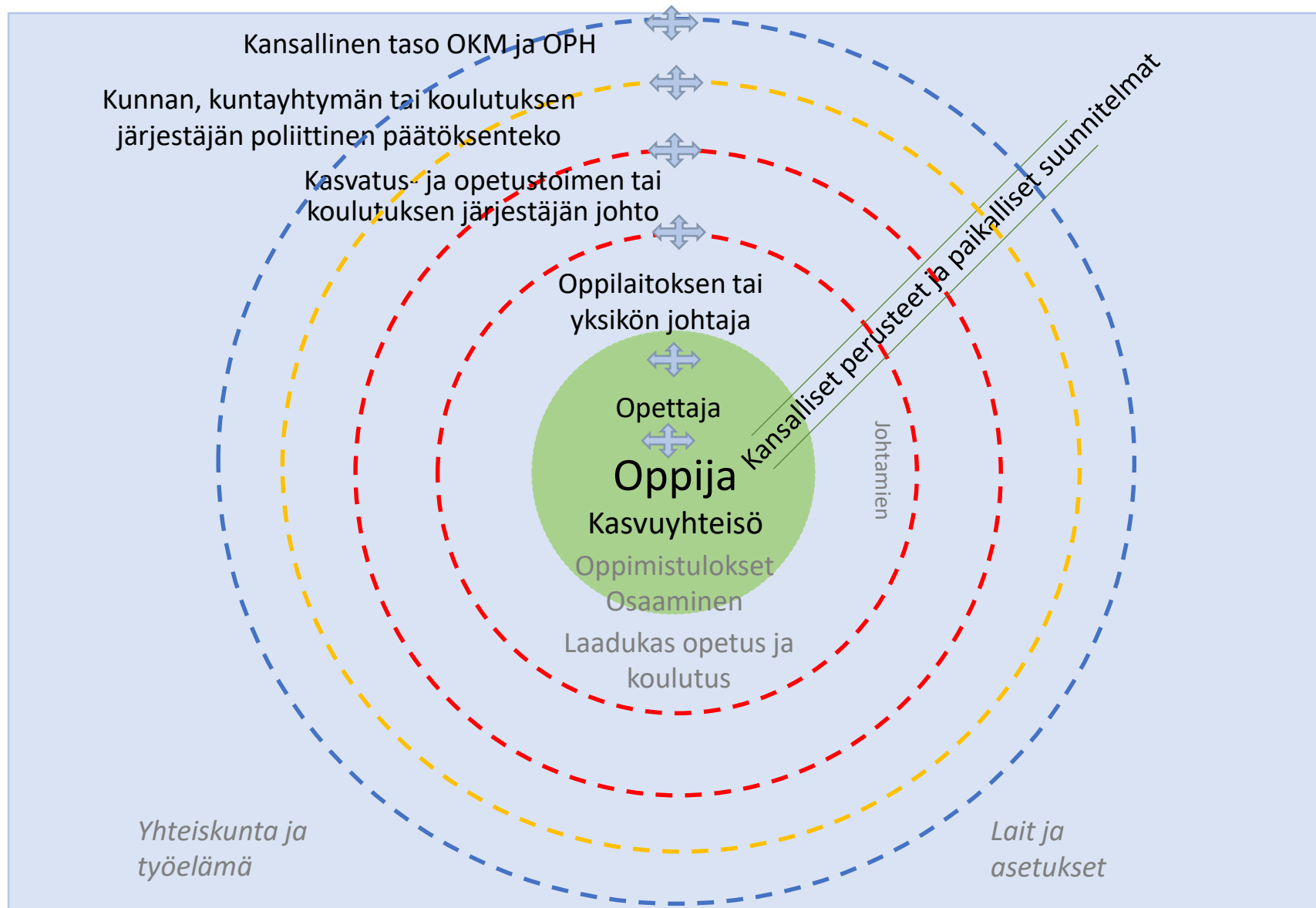

10/10/2018

Kasvatus-, opetus- ja koulutusalan johtamisen nykytila ja arki

Alan toimijoiden mukaan johtaminen on laaja-alaista työtä. Perustehtävän rinnalle on tullut useita tehtäväkokonaisuuksia, jotka tuovat tunteet työn pirstaloitumisesta ja työn määrän kasvamisesta.

- Mikä on tulevan kuntauudistuksen myötä sivistyksen tulevaisuus?
- Koulutuksen eriarvoistumisen ehkäiseminen
- Mikä on kasvatuksen ja opetuksen johtamisen tehtävä? Entä minkälainen kompetenssi johtajilla pitäisi olla?
- Johtaminen on murroksessa – muutosjohtamisen tarve on suuri.
- Luottamus ja autonomia yhdessä ovat johtamisessa positiivinen lähtökohta.

MITEN JOHTAA MUUTOSTA?

2. Ole rehellinen
itsellesi ja muille – ole
uskottava, ole avoin
uudelle

1. Panosta avoimeen
vuorovaikutukseen
– taustoita ja viesti

Luottamus-
pääoma

3. Johda esimerkillä
– ole läsnä

4. Ihmiset tekevät muutoksen
organisaation koosta riippumatta
– anna ihmisille tilaa loistaa

5. Jos arvopohjasi pettää, kaikki pettää

*Reijo Karhinen,
Johtamisen oppiva
yhteisö, kesäkuu 2018*

JOHTAJAN LUOTTAMUS JA USKOTTAVUUS SYNTYY

- Näkemyksellisyydestä
- Läsnäolosta
- Esimerkkinä toimimisesta
- Uskottavasta arvopohjasta
- Sanojen ja tekojen harmoniasta
- Kyvystä viestiä
- Aidosta valmiudesta olla rehellinen itselleen ja muille

*Reijo Karhinen,
Johtamisen oppiva
yhteisö, kesäkuu 2018*

Johtaja

On innovatiivinen

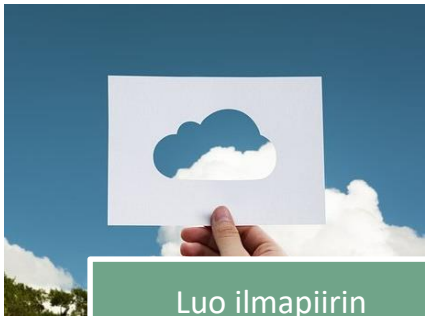
Kestää epävarmuutta

On aloitteellinen

Vakuuttaa muut

Luo ilmapiirin

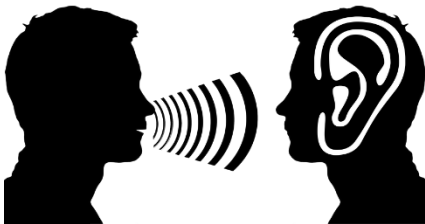
Tuntee prosessin

Jakaa sen osiin

Osallistaa

Viestii ja kuuntelee

Hallitsee verkostoja

Tekee ymmärrettäväksi

Uskoo muutokseen

Palautetta ja terveisiä ministeriölle

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Undervisnings- och kulturministeriet

